

1968, 23. srpen, Moskva. - Československý záznam o jednání mezi československou delegací vedenou L. Svobodou a sovětskými představiteli v čele s L. Brežněvem v Kremle 23. srpna 1968.

Záznam z jednání dne 23. srpna v Kremle

Za ČSSR: soudruzi Svoboda, Biřák, Dzúr, Husák, Indra, Kučera, Piller, Koucký

Za SSSR: soudruzi Brežněv, Kosygin, Podgornyj, Voronov, Kiriljenko, Poljanskij, Suslov, Šeljepin, Grečko, Gromyko, Katušev, Ponomarjov

Jednání zahájil soudruh Brežněv. Zdůraznil ochotu najít řešení přijatelné pro všechny strany. Podporujeme rozhodnutí lednového, dubnového a květnového pléna. Nikdy jsme nechtěli nikoho měnit ve vedení. V Čierné jsme [to] chtěli řešit politickou cestou.

Avšak viděli jsme, co se děje. Protisocialistické síly nejen útočily proti SSSR, ale prováděly i ideologické zpracovávání lidu tak, aby sama věc socialismu byla ohrožena.

O tom jsme měli množství rozhovorů se soudruhem Dubčekem a dalšími. Upozorňovali jsme, že pravicové síly představují nebezpečí, nikdy jsme však nestavěli otázku změny vedení. V Čierné jsme se sešli skoro všichni. Bylo to čestné jednání a dohodli jsme se. Nechtěli jsme měnit ani Dubčeka, Černíka, Smrkovského, ale jen asi dva až tři lidi - jako Pelikána apod.

Sešli jsme se ještě jednou v Bratislavě, abychom pomohli socialismu v Československu. Bratislavský dokument považují za velmi důležitý, za základ činnosti KSČ.

Reakce na Bratislavu v ČSSR však byla taková, že propaganda začala mluvit o vítězství KSČ apod. Ani RP se v tom dobře nerozebralo. Hovořil jsem pak s Dubčekem, Kosygin s Černíkem. Naposled jsem mluvil s Dubčekem, když jednalo předsednictvo ÚV. Ptal jsem se ho, kdy bude plénum, kdy budou učiněna dohodnutá opatření atd. Dubček byl velmi nervózní. Říkal: »Co chcete dělat, nemáme žádné závazky.« Pravda, nešlo o podpisy, ale o dohodu na čestné slovo.

Požádal jsem, aby vyřídil pozdrav členům předsednictva ÚV a vyřídil, že jsme nespokojeni, že se nic nelepší, ale zhoršuje. Dubček to nevyřídil.

To nás ještě více znepokojovalo. Říkali jsme si: zapáchá to podvedením.

Ještě jsme však prohlédli všechny projevy vedoucích představitelů, ale nic pozitivního se neobjevovalo, nikdo neměl jasný plán. Byla to chyba především Dubčeka, že nekladl odpor pravicovým silám. Chtěl řešit všechno sjezdem. Ale vždyť na to bylo málo času. Proto jsme doporučovali nespěchat se sjezdem. Teď organizovali nějaký sjezd bez vedení, sjezd, který neprojednal ani zprávu, nikdo nemůže prověřit, zda se ho účastnili oprávnění zástupci. Výsledkem je podivné složení předsednictva.

Naše armáda našla nyní na ministerstvu zemědělství velký sklad zbraní, na MZV byla objevena ilegální vysílačka. Vše svědčí o tom, že kontrarevoluce byla dobře připravena.

Bylo zřejmé, že neudělají-li se potřebná opatření do sjezdu, pak sjezd bude znamenat obrat ve straně. Pravda, těžkosti dnes budou. Už sám příchod vojsk není jednoduchá záležitost. Většina obyvatelstva je dnes na pozicích nacionalismu.

Promyšlenou přípravou bylo i to, jak fantazírovali kolem Dubčeka. To byl větší kult než za Stalina.

To, co se dělo, to si rozeberem[e] a napíšem[e] nějakou bílou knihu.

Soudruh Svoboda navrhuje vrátit soudruha Černíka, soudruha Dubčeka, soudruha Smrkovského. To trochu »zlehčuje« situaci. Uděláme to, když budou garancie, že Dubček a Černík budou plnit závěry z Čierné nad Tisou; že tzv. sjezd bude prohlášen za nelegální. Budou-li stát za legalitou sjezdu, pak nelze. Sjezd nebyl plnoprávný. Existuje starý ÚV, staré předsednictvo ÚV. Nevelké změny ovšem bude třeba udělat. Dva až tři lidé musí odejít. Například antileninovec Císař, ať dělá předsedu ČNR, ale nemůže být ve vedení strany.

Musí[me] mít garancii, že teprve příští řádně zvolené zasedání sjezdu bude řešit otázku nových orgánů.

Nebude to vše lehké. Budou výpady, ale ať se s tím vypořádá soudruh Dubček.

Nelze si myslet, že vojska odejdou jen tak. Bude-li podzemní rozhlas rozeštvávat, pak stěží odejdou a může být i skutečná válka.

Anulovat ilegální sjezd - to je podstatné.

Odložit mimořádný XIV. sjezd.

Budete-li plnit dohodu z Čierné nad Tisou, pak vojska odejdou a vy budete pokračovat v uskutečňování cesty lednového pléna.

Tak 1-2 dny budeme potlačovat nepřátelskou rozhlasovou propagandu. Propagovat přátelství, tu vaši vlastní cestu, demokratizaci - prosím, ale pomluvy nelze trpět. Např. pokud jde o procesy. My jsme byli v komsomolském věku, nevěděli jsme, oč jde. Prohledali jsme archivy a našli dopis Stalina Gottwaldovi.

Nikdy jsme nebyli proti změnám, které se dělaly. S Dubčekem jsme šest hodin hovořili o rozdělení funkcí Novotného apod.

Po soudruhu Brežněvovi vystoupil s. Kosygin.

Velmi vážná situace se vytvořila postupem čs. vedení. Velikou odpovědnost má soudruh Dubček - vedl stranu a stát. Proto i on musí vzít na sebe odpovědnost.

Vojsko jsme neposlali, aby vrátilo Novotného, ani jeho lidi, jak to hlásá podzemní stanice - to je provokace.

Řekli jsme, že souhlasíme s lednovým, dubnovým a květnovým plénem, ale ne s tím, jak se vyvíjela situace po květnovém plénu. Vývoj šel proti přátelství s SSSR, proti socialismu.

SSSR nemohl trpět, aby měl pod rukou Československo, které se dalo na cestu ke kapitalismu. Naše analýza byla správná. Kdyby nebylo příchodu vojsk, socialistické síly by byly smeteny, buď postupně, či sjezdem.

Nemohu souhlasit s tím sjezdem, novým předsednictvem, s nepřátelskou propagandou proti SSSR.

Musíme nalézt řešení. Ale nejen my je musíme hledat - je to i váš úkol, odpovědnost Dubčeka. Jsme povinni je nalézt - jinak bude občanská válka v ČSSR. Odpovědnost ponese pouze vy, zejména soudruh Dubček.

To, s čím přišel soudruh Svoboda, je v podstatě možno přijmout jako základ dohody.

Jsou dvě alternativy: buď válka, či dohoda.

U vás celá země vše - to je pochopitelné. My to přežijeme a najdeme opět cestu k přátelství. Jednotlivci musí přiznat své chyby.

Nemůžeme dopustit krveprolití, a proto jsme povinni nalézt řešení.

Za čs. stranu vystoupil soudruh Husák.

Jsem rád, že došlo k setkání. Dva až tři dny jsem prožíval v Bratislavě - zasedali jsme v předsednictvu ÚV KSS. Všechni komunisté prožívají tyto dny jako velmi tragické.

Souhlasím se soudruhem Brežněvem a soudruhem Kosyginem, že v čs. vývoji po lednu byly nedostatky, rizika i hlouposti. Mluvili jsme o tom i ve vedení, i s řadovými členy strany. Jednali jsme o tom, jak postupně likvidovat pravé nebezpečí i chyby levičáků.

Bratrské země nás kritizovaly za chyby - mají na to právo.

Po Čierné a Bratislavě jsem viděl, že soudruh Dubček a Černík si uvědomují nebezpečí a počítají s nutností odstranit je. Nevěděl jsem o konkrétních slibech či závazcích, ale věděl jsem, že linie udržet přátelství s SSSR a socialistickými zeměmi se daří a že se uplatňují i tendence postupně se zbavit nebezpečí zprava.

Myslím si, že sovětské soudruzi trochu přeceňovali toto nebezpečí. My tu žijeme, jsme také komunisté - já od šestnácti let - a u nás být komunistou a přítelem SSSR bylo vždy jedno.

Když k nám přišla vojska, nikdo z komunistů to nemohl pochopit. Přicházely delegace komunistů ze závodů, z řad Lidových milicí, intelligence, mládeže. Byli bychom to rádi vysvětlili, ale nikdo to nemůže pochopit. Muselo to být velké nedorozumění.

Tento krok vytvořil úplně novou situaci mezi národy ČSSR. Vojska, střelba, krveprolití - to vše vytváří nemožnou atmosféru, která se každým dnem zhoršuje.

V Bratislavě jsme jednali s velícím generálem. V maličkostech se snažil vyjít vstříc. Ale v zásadních otázkách ne - byla znemožněna činnost rozhlasu, televize, vlády, oficiálních orgánů. Je obecný pocit, že jde o okupační stav - i když se tomu termínu vyhýbáme. Omlouvám se za otevřenost.

To vše nás jako komunisty nutí hledat politické řešení.

Jsou dvě možnosti:

- buď totální okupační správa,
- nebo politická dohoda, podle níž bude nutně pracovat vláda a stranické orgány.

Vítám prohlášení soudruha Brežněva a soudruha Kosygina - nejen v zájmu života našich národů, ale i mezinárodního postavení SSSR, protože nám i na něm záleží.

Vedení KSS i vláda ČSSR mi uložily:

1. žádat to, co tlumočil již soudruh Svoboda - propustit internované činitele a umožnit normální činnost státních a stranických orgánů;

2. aby tyto orgány mohly nějakou činnost vyvíjet. To v dané chvíli není ještě možné. Jsou obsazeny budovy vlády, neexistují spoje, telefony atd.

Plně chápu, že sověští soudruzi chtějí garancie, že Československo se bude normálně vyvíjet v socialistickém táboře, bude likvidována antisovětská a antisocialistická propaganda a budou provedeny i některé personální změny.

To vše ale bylo možné i bez vojenského vměšování.

Když už je situace taková, musíme dnes nalézt východisko.

Politici činitelé, kteří budou v orgánech strany či státu působit, budou mít nepochybně velice těžkou pozici. Atmosféra je taková, že za zrádce a kolaboranta je nyní označen každý, kdo se pokouší nějakým způsobem být jen dohodnout se sovětskými institucemi. Neříkám to proto, že bych se bál jednat. Ve straně byly i složitější situace a nebáli jsme se ani nepopulárních opatření.

Byl bych rád, kdyby byly vytvořeny alespoň některé příznivější podmínky. Když už ne zatím pokud jde o odchod vojsk, tedy alespoň o dislokaci a nevměšování. Tyto otázky vyvolávají takovou nervozitu, že normální život je nemožný.

Pokud jde o sjezd, nebyl jsem tam. Jen z rádia jsem se dověděl, že jsem byl zvolen do ÚV i předsednictva. Bylo by jednoduché prostě říci, že sjezd byl ilegální. Třeba však počítat s tím, že z českých zemí tam velká část delegátů byla a že se veřejnost postavila za sjezd. Třeba o tom hovořit, ale řešit třeba celou věc delikátně a respektovat nálady, které u nás teď jsou.

My všichni - jak jsme spolu hovořili - máme nejlepší vůli dohodnout se se sovětskými soudruhy. Bylo by však dobře, kdybychom mohli oznámit domů lidem něco pozitivního. Například pokud jde o svobodu internovaných soudruhů, možnosti práce vlády a dalších vedoucích orgánů, změny v postavení vojsk ve velkých městech, aby byl možný normální život. S tím souvisí i zásobování obyvatelstva.

Chápu, že SSSR je světová mocnost a chce, aby bylo respektováno jeho stanovisko, jeho právo ve střední Evropě. Proto se chceme domluvit o těchto otázkách.

Naše národy jsou malé, měly velmi těžkou minulost a jsou značně citlivé na otázky svobody a suverenity.

To, co se stalo, velmi špatně působilo. KSCB bude muset mnoho let pracovat, aby to napravila.

V dalším průběhu jednání promluvili krátce někteří účastníci.

Soudruh Podgornyj: nikdo nevystupuje proti protisovětským vystoupením. Co budete dělat v Praze? Vyvést vojska je možné, ale rozhlas je v pravcových rukou a nikdo nechrání čestné soudruhy.

Sjezd svolal městský výbor v Praze. Čestní komunisté by řekli: to není sjezd a nemá žádnou pravomoc.

Pokud jde o sjezd KSS, nekonal by se v normálních podmínkách. Byl by to sjezd proti SSSR, protisocialistický, ať chcete, nebo ne.

Soudruh Kosygin: jsou uměle vytvořeny nálady proti SSSR. Sjezd proto bude protisocialistický a bude černou událostí v dějinách strany, kterou historie odsoudí.

Soudruh Brežněv: vy jste vytvořili takovou situaci, takový vztah stran k vám. Proč jste se smířili s nepřátelskou propagandou? Jednou např. vaše televize vysílala dvě hodiny reportáž z vězení. Proč jste neučinili opatření proti? My jsme vás přišli zachránit a vy nás teď obviňujete.

Dubček nám říká, že by zavolal, abychom přišli, kdyby to bylo nezbytné. Ted' jsme však viděli, co se děje, a proto jsme přišli. Vojska přešla přes republiku, nikde ani výstřel, ale když se sáhlo na rozhlas, televizi, noviny, pak je pravičáci »bránili«. Pozorovali jsme, co vše si může dovolit redaktor. Devadesát devět dělníků necháte bít po hlavě - co je to za demokracii? A přitom Dubček schválil publikování dopisu 99 z Pragovky - dopis se mu líbil. Švestka byl úplně zničen, když byl osvobozen sovětskými vojsky.

Soudruh Biľak: pravičáci byli velmi dobře připraveni a měli to dobře promyšleno. Ted' však je otázka, co dál. Odpovědnost je na nás. Pokud jde o sjezd, nebyl legální. Sjezd KSS je ovšem svolán na 26.8. Žádal jsem odložení. Považuji za nemožné organizovat sjezd. Je otázka, kdo prohlásí neplatnost sjezdu KSC; musí soudruh Dubček.

Je potřebné obnovit legální činnost vlády - ať na sebe vezme odpovědnost.

Soudruh Biľak též objasnil historii se soudruhem Švestkou - nebylo to tak, jak říkal soudruh Brežněv. Soudruh Švestka nebyl napaden nějakými chuligány, ale měl záchvat.

Na závěr jednání bylo schváleno velmi stručné komuniké. V sovětském návrhu se původně hovořilo o přátelských rozhovorech. Na zákrok čs. soudruhů nebylo použito tohoto termínu.

SÚA - A ÚV KSC, f. 07/15, nezař. - Originál, strojopis. 8 s.